

<https://doi.org/10.62837/2026.4.340>

ƏLİYEVƏ NƏRGİZ ASƏF QIZI

Bakı Dövlət Universiteti, Bakı, Azərbaycan
nargiza@rambler.ru

**QƏDİM İNGİLİS POEZİYASINDA ALLİTERASIYA:
“BEOVULF” ƏSƏRİ ƏSASINDA STRUKTUR-LİNQVOPOETİK
YANAŞMA**

Xülasə. Məqalə qədim ingilis epik poeziyasının ən mühüm nümunələrindən biri olan “Beovulf” əsərində alliterasiyanın linqvopoetik və struktur xüsusiyyətlərinin araşdırılmasına həsr olunmuşdur. Tədqiqatda alliterasiyanın yalnız bədii ifadə vasitəsi kimi deyil, həm də şeirin təşkilati və struktur prinsipi kimi çıxış etdiyi əsaslandırılır. İşdə alliterasiyanın mahiyyəti, onun fonetik, ritmik və semantik funksiyaları geniş şəkildə təhlil olunur. Müəyyən edilir ki, alliterasiya qədim ingilis şeirində qafiyəni əvəz edən əsas poetik mexanizm olub, misraların daxili quruluşunu təşkil edir və onların ritmik bütövlüyünü təmin edir. Eyni zamanda, alliterasiya şifahi ənənədə mətnin yadda saxlanmasını və ötürülməsini asanlaşdıran mühüm vasitə kimi çıxış edir. Tədqiqatda göstərilir ki, “Beovulf” poemasında alliterasiya yalnız səs təkrarı deyil, həm də semantik vurğulama, emosional təsir və obrazlılıq yaratma funksiyalarını yerinə yetirir. Bu vasitə epik mətnin qəhrəmanlıq pafosunu gücləndirir, əsas anlayışları ön plana çəkir və poetik mətnin estetik dəyərini artırır. Məqalədə həmçinin alliterasiyanın german poeziyası üçün universal xarakter daşdığı, onun digər qədim ədəbi ənənələrlə müqayisə baxımından əhəmiyyətli olduğu qeyd olunur. Müəllif alliterasiyanın dilçilik, ədəbiyyatşünaslıq və koqnitiv yanaşmalar çərçivəsində kompleks şəkildə öyrənilməsinin vacibliyini vurğulayır. Nəticədə qeyd edilir ki, alliterasiya “Beovulf”da əsas struktur və linqvopoetik element kimi çıxış edir, mətnin ritmik, semantik və estetik təşkilini təmin edir və qədim ingilis poeziyasının poetikasının ayrılmaz tərkib hissəsidir.

Açar sözlər: Beovulf, alliterasiya, dilçilik, fənlərarası tədqiqat, təhlil

Giriş. Alliterasiya ən qədim və sabit poetik vasitələrdən biri kimi şeir dilinin fonetik və ritmik təşkilində mühüm rol oynayır. Geniş mənada alliterasiya eyni və ya oxşar samit səslərin bitişik sözlərdə və ya bir misra daxilində təkrarlanması ilə səciyyələnir. Qafiyədən fərqli olaraq, hansı ki, əsasən misranın sonu ilə bağlıdır, alliterasiya şeirin daxili strukturunda fəaliyyət göstərərək onun səs sistemi və ritmik təşkilini formalaşdırır.

“Alliterasiya” termini latın mənşəli *ad litteram* ifadəsindən yaranmışdır və onun səsə əsaslanan təbiətini əks etdirir. Bununla belə, alliterasiya yalnız formal fonetik vasitə deyil, həm də poetikanın funksional elementlərindən biri kimi çıxış edir. Klassik ritorikada nitqin ifadəliliyini artıran üsul kimi dəyərləndirilən

alliterasiya, qədim german poeziyasında isə mənzum quruluşun əsas prinsipinə çevrilmişdir. Qeyd olunduğu kimi, anqlo-sakson poeziyasında fonetik quruluş müasir ingilis poeziyasından əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənmiş, alliterasiya isə ritmlə yanaşı şeirin aparıcı struktur xüsusiyyətlərindən biri olmuşdur. Belə ki, bir misra daxilində vurğulu hər bir əsas sözün eyni səslə və ya oxşar səs birləşməsi ilə başlanması tələb olunurdu [6, s. 127].

Alliterasiyanın funksiyaları çoxşaxəli olub müxtəlif səviyyələrdə özünü göstərir. O, misranın ritmini və musiqililiyini təmin edir, poetik mətnin akustik qavrayışını asanlaşdıran daxili harmoniya yaradır. Xüsusilə şifahi ənənə şəraitində bu xüsusiyyət mühüm əhəmiyyət kəsb edir, çünki səs təkrarları dinləyicinin mətni daha asan yadda saxlamasına və təkrar etməsinə imkan verir.

Beovulf haqqında ilk nəşr olunmuş məlumat 1705-ci ildə Hamfri Vanlinin şeiri *Anqlo-sakson əlyazmaları kataloquna* daxil etməsi ilə bağlıdır. Həmin dövrdə əsər adsız idi və Vanli Latın əlyazmasını *Vitellius A.15* adı ilə təqdim edərək onu qısaca "*poeseos Anglo-Saxonicae egregium est exemplum*", yəni "anqlo-sakson poeziyasının görkəmli nümunəsi" kimi səciyyələndirmişdir. Klassik latın dilində *egregius* sözü müsbət mənə daşısa da, erkən və müasir ingilis dilində bu söz daha çox mənfi çalarda – "fövqəladə pis" anlamında işlənmişdir. Bu semantik ikimənalılıq doktor Consonun lüğətində də öz əksini tapır: o, sözü həm "görkəmli, diqqətəlayiq, fəvqəladə", həm də "fövqəladə pis" və "fövqəladə vəhşi" kimi izah edərək mənfi mənə çalarının üstünlük təşkil etdiyini qeyd edir.

XIX əsrin sonlarında Con Örl Vanlinin bu təsvirini "maraqsız" hesab etmiş və qeyd etmişdir ki, əgər Vanli əsərin əhəmiyyətini daha açıq şəkildə vurğulasaydı, Beovulf daha erkən dövrdə geniş tanınardı. Bu təsviri qeyri-müəyyənlik Beovulfun XX əsr boyunca ədəbi kanondakı mürəkkəb və ziddiyyətli mövqeyini əks etdirir. T. Şippi və A. Harderin fikrincə, bu əsər "təəccüblü dərəcədə uzun ömür sürmüş", lakin "müasir dövrdə onu bütövlükdə anlamaq hələ də çətin olaraq qalır" [7].

I.R.Qalperin qeyd edir ki, XVIII əsrin sonu və XIX əsrin əvvəllərində anqlo-sakson dövrü ingilis cəmiyyətinin mədəni təxəyyülünü kifayət qədər cəlb edə bilməmişdir [7]. Lakin XIX əsrin sonlarına doğru alman alimləri, daha sonra isə Tomas Arnold kimi ingilis tədqiqatçıları Beovulfu mifik "milli əcdad mədəniyyətinin" tərkib hissəsi kimi təqdim etməyə çalışmışlar. Həmin dövrdə elmi maraq daha çox Beovulfun şəxsiyyəti və əsərin mənşəyi üzərində cəmlənmiş, o, qədim dastanlar və qəhrəmanlıq ənənələri ilə əlaqələndirilmişdir. Bu yanaşmada nəcib, lakin müəyyən qədər barbar sayılan əcdad obrazlarının bərpası ön plana çəkilmiş, əsərin ədəbi-estetik xüsusiyyətləri isə əsas diqqət mərkəzindən kənar qalmışdır.

Tənqidçilər Beovulfun ilk redaktoru və tərcüməçisi Con Mitçel Kemblin fikri ilə qismən razılaşaraq onun "olduğu kimi qiymətləndirilməyə layiq" olduğunu qəbul etmişlər. Bununla yanaşı, bir çox tədqiqatçı əsərin bədii baxımdan yetərincə uğurlu

olmadığı qənaətini də bölüşmüşdür [9, s. 63]. Kemblin bu mövqeyi sonrakı tənqidi yanaşmalarla səsleşir: bir tərəfdən, Beovulfun öz daxili qanunları çərçivəsində dərk edilməsinin zəruriliyi vurğulanır, digər tərəfdən isə bu “öz şərtlərinin” mahiyyətinin konkret şəkildə müəyyənləşdirilməsinin çətin olduğu qeyd edilir.

Anqlo-sakson ədəbiyyatının ən qədim və ən mühüm nümunələrindən biri “Beovulf” epik poemasıdır. Onun yaranma tarixi dəqiq müəyyən edilməsə də, əsərin qədim dövrlərlə X əsr arasında formalaşdığı qəbul edilir. “Beovulf” öz mahiyyəti etibarilə zamanın sınağından çıxmış bir abidəni xatırladır: o, sanki köhnə zireh parçası kimi müəyyən qədər aşınmış və zədələnmiş olsa da, daxili gücünü və bədii dəyərini qoruyub saxlamışdır. Bu xüsusiyyət əsərin qədim dövrlərin sadə, lakin dərin məzmunlu nağıl-hekayə ənənəsini əks etdirdiyini göstərir.

Tədqiqatın metod və materialları. Tədqiqatın məqsədinə uyğun olaraq bu məqalə çərçivəsində dilçiliyin bir neçə metodu kompleks şəkildə tətbiq edilmişdir. İlk növbədə deskriptiv (təsviri) metoddan istifadə edilərək “Beovulf” əsərində alliterasiyanın formaları, onun fonetik və struktur xüsusiyyətləri sistemləşdirilmişdir. Bu metod vasitəsilə alliterasiyanın mətn daxilində təzahür formaları və funksional xüsusiyyətləri təsvir edilmişdir.

Müqayisəli metod əsasında qədim ingilis alliterativ poeziyası digər german və arxaik poetik ənənələrlə müqayisə olunmuş, alliterasiyanın ümumi və fərqli cəhətləri müəyyənləşdirilmişdir. Eyni zamanda, struktur və funksional təhlil metodlarından istifadə edilərək alliterasiyanın şeirin ritmik quruluşundakı rolu, yarım bəndlər arasında əlaqə yaratma mexanizmləri və poetik sistemdəki yeri araşdırılmışdır.

Tədqiqatda həmçinin linqvopoetik və kontekstual təhlil metodları tətbiq edilmişdir. Bu yanaşma alliterasiyanın yalnız fonetik hadisə kimi deyil, həm də semantik, üslubi və estetik funksiyalarını üzə çıxarmağa imkan vermişdir. Alliterasiyanın mətnin emosional təsir gücünün artırılmasında və əsas semantik vahidlərin vurğulanmasında rolu xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılmışdır.

Tədqiqatın materialını əsasən, “Beovulf” epik poemasının mətni təşkil edir. Bununla yanaşı, qədim ingilis poeziyası, alliterasiya nəzəriyyəsi və stilistika ilə bağlı klassik və müasir elmi ədəbiyyat, linqvistik ensiklopedik mənbələr və tədqiqatçıların elmi əsərləri istifadə olunmuşdur. Bu materiallar alliterasiyanın həm nəzəri, həm də praktik aspektlərinin kompleks şəkildə araşdırılmasına imkan yaratmışdır.

Tədqiqatın əsas hissəsi. Alliterasiya uzun epik mətnlərin yadda saxlanmasını asanlaşdıran mühüm vasitə kimi çıxış etmişdir. Şifahi ənənə şəraitində fəaliyyət göstərən müğənnilər və nağıl söyləyənlər improvizasiya zamanı səs təkrarlarından bir növ “lövbər” kimi istifadə edirdilər. Bu baxımdan, alliterasiya yalnız estetik funksiyaya malik olmayıb, həm də poetik materialın qorunması və nəsil-dən-nəslə ötürülməsi üçün praktik əhəmiyyət daşımışdır. Qeyd olunduğu kimi, alliterasiya, adətən, sözün ilk hecasında deyil, əsas vurğulu hecasında meydana çıxır və mətn

daxilində müəyyən səslərin orta tezlikdən daha yüksək səviyyədə təkrarlanmasını nəzərdə tutur [4].

Eyni zamanda, alliterasiya müəllifin idiostilinin səciyyəvi göstəricilərindən biri kimi də çıxış edə bilər. O, nitq axarında daha çox “bircins samit səslərin simmetrik təkrarı” kimi dəyərləndirilir və bu xüsusiyyətinə görə “bircins saitlərin simmetrik təkrarı” ilə xarakterizə olunan assonansdan fərqlənir [8, s. 796].

İngilis uşaq poeziyasında səs təşkilinin xüsusiyyətlərini araşdıran Ye.İ.Besedina qeyd edir ki, bu janrın fonetik quruluşu səs təkrarları (alliterasiya, assonans, konsonans), onomatopeya və səs simvolizmi kimi elementlərlə zəngindir. Bu xüsusiyyətlər uşaqlarda mətnin eşitmə yolu ilə qavranılmasını asanlaşdırır və onun daha tez yadda saxlanmasına şərait yaradır. Tədqiqatlar göstərir ki, ingilisdilli uşaq ədəbiyyatında alliterasiya ilə onomatopoeik ifadələrin birgə istifadəsi geniş yayılmışdır [1].

Samit səslərin təkrarı nitqin akustik ifadəliliyini artırır, təntənəlilik effekti yaradır və mətnə xüsusi emosional çalar qazandırır. Səs seçimi burada mühüm rol oynayır: cingilti samitlər pıçiltı, narahatlıq və ya incə emosional halları ifadə etdiyi halda, kar samitlər güc və enerjini ötürür. Bu baxımdan alliterasiya səs simvolizminin mühüm vasitəsinə çevrilir. Anqlo-sakson poetik sistemində isə alliterasiya vahid xətt kompozisiyasının qurulmasında əsas rol oynamış, səs təkrarları mətnin müxtəlif hissələrini ritmik və fonetik baxımdan birləşdirən bir növ struktur “birləşdirici” funksiyasını yerinə yetirmişdir.

Alliterasiya çox vaxt mətnin semantik strukturunu dəstəkləyən mühüm poetik vasitə kimi çıxış edir. Səslərin təkrarlanması əsas leksik vahidləri və tematik baxımdan əhəmiyyətli obrazları ön plana çəkir. Xüsusilə epik əsərlərdə bu üsul qəhrəmanlıq pafosunun gücləndirilməsinə, hadisələrin drammatizminin artırılmasına xidmət edir. Bəzi hallarda isə alliterasiya müxtəlif sözlər arasında assosiativ əlaqələr yaradır və onları vahid obraz çərçivəsində birləşdirir.

Alliterativ şeir qədim german və kelt poeziyasının xarakterik formalarından biri olub, vurğulu misra prinsipi əsasında qurulurdu. Bu tip şeirdə hər sətirdə ən azı iki söz eyni səslə başlanmalı idi. Misra dörd əsas vurğuya malik olur və iki yarıməndə bölünürdü; hər yarıməndə iki əsas ritmik vurğu yerləşirdi, lakin vurğusuz hecaların sayı sabit deyildi [3, s. 228].

Qədim ingilis dilində vurğunun, əsasən, söz kökünün ilk hecasına düşməsi aydın və sabit ritmik quruluş yaradırdı. Vurğusuz hecalar isə nisbətən bərabər fasilələrlə tələffüz olunurdu. Bu xüsusiyyətlər nəticəsində vurğulu hecanın başlanğıcı sözün ən funksional və semantik baxımdan mühüm hissəsinə çevrilirdi və alliterasiya məhz bu mövqeləri vurğulayırdı. Beləliklə, alliterativ misranın qədim ingilis dilinin fonetik sistemi ilə yüksək səviyyədə uyğunlaşdığı müşahidə olunur.

Beləliklə, alliterasiya yalnız dekorativ fonetik vasitə kimi deyil, mətnin ritmik, akustik, estetik və semantik təşkilini təmin edən çoxqatlı poetik element kimi

çıxış edir. O, poeziyada həm bədii, həm də funksional prinsipləri birləşdirərək nitqin ifadəliliyini artırır, onu daha yaddaqalan və struktur baxımından nizamlı edir. “Beovulf” kimi epik əsərlərdə alliterasiya artıq əlavə vasitə deyil, mətnin quruluşunu müəyyən edən əsas prinsipə çevrilir. Bu baxımdan o, qafiyə sistemini əvəz edən aparıcı linqvopoetik mexanizm kimi çıxış edir. Təsadüfi deyil ki, germanist tədqiqatçılar “Beovulf”-un bütövlükdə alliterativ prinsip üzərində qurulduğunu vurğulayırlar.

Alliterativ şeir qədim german poeziyasının xarakterik xüsusiyyətlərindən biri olmaqla yanaşı, əsrlər boyu elmi maraq doğurmuşdur. Bu sahəyə yanaşmalar müxtəlif dövrlərdə hakim olan metodoloji paradigmalara uyğun şəkildə dəyişmiş və inkişaf etmişdir.

Müasir mərhələdə alliterasiya fənlərarası tədqiqat obyektinə çevrilmişdir. O, dilçilikdə mətnin səs təşkilinin xüsusi forması kimi, koqnitiv yanaşmada yaddaş və düşüncə mexanizmlərinin şifahi mədəniyyətdə təzahürü kimi, mədəni aspektdə dil, mif və ənənəni birləşdirən fenomen kimi [8], həmçinin müqayisəli ədəbiyyatşünaslıqda müxtəlif arxaik poetik sistemlərlə – məsələn, qədim hind və ya fin poeziyası ilə müqayisədə araşdırılır. Bu yanaşmalar alliterasiyanın yalnız poetik vasitə deyil, həm də mədəni və idraki fenomen kimi əhəmiyyətini daha geniş şəkildə üzə çıxarır.

Alliterasiya qədim ingilis ədəbiyyatının poetikasında, xüsusilə “Beovulf” kimi epik əsərlərdə mərkəzi mövqə tutur. O, yalnız bədii ifadə vasitəsi deyil, həm də mətnin ritmini, səs təşkilini və kompozisiyasını müəyyən edən əsas struktur prinsip kimi çıxış edir. Qədim ingilis poetik ənənəsində qafiyənin olmaması şəraitində alliterasiya misra daxilində səs vahidlərini birləşdirən əsas mexanizm olmuş, eyni zamanda obrazlılığın və ifadəliliyin formalaşmasına xidmət etmişdir.

Alliterasiyanın başlıca funksiyalarından biri ritmik təşkilatdır. Ənənəvi olaraq misra samit səslərin alliterativ təkrarı ilə bağlı olan iki yarımbəndə bölünür. Adətən birinci yarımbənddə üç əsas alliterativ səs, ikinci yarımbənddə isə bir və ya iki səs təkrarlanaraq ahəng və ritmik bütövlük yaradır. Bu prinsip şeirin strukturunu müəyyənləşdirməklə yanaşı, onun musiqiliyini artırır və şifahi şəkildə ötürülməsini asanlaşdırır. Ritmik funksiyası ilə yanaşı, alliterasiya mühüm semantik yük də daşıyır. O, mətnin ifadəliliyini gücləndirir, mühüm detalların vurğulanmasına xidmət edir və hadisələrin emosional təsvirini dərinləşdirir. Bu baxımdan alliterasiya yalnız səs təkrarı deyil, həm də məzmunun təşkilində fəal iştirak edən poetik vasitədir.

Qədim ingilis poeziyasında alliterasiyanın formul xarakteri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Epik mətnlər şifahi ənənə çərçivəsində formalaşdığından, alliterasiya təkrarlanan poetik düsturların mühüm elementi kimi istifadə olunmuşdur. Bu düsturlar şairə mətnin struktur bütövlüyünü qorumaqla yanaşı, onu situasiyaya uyğun şəkildə dəyişdirmək imkanı vermiş, eyni zamanda uzun epik parçaların yadda saxlanmasını asanlaşdırmışdır [3]. Nəticədə sabit alliterativ konstruksiyalar misranın

daxili toxumasını formalaşdırmış və şifahi poetik ənənənin davamlılığını təmin etmişdir.

Qədim anqlo-sakson eposunda bəzi samit birləşmələri parçalanmadan alliterativ vahid kimi çıxış edir. Məsələn, “*st*”, “*sp*”, “*sc*”, “*sk*” kimi birləşmələr alliterasiyada ayrıca səslər kimi deyil, bütöv fonetik kompleks kimi iştirak edir. İngilis dilində söz əvvəlində samit birləşmələrinin işlənməsi geniş yayılmışdır və müasir fonosemantikada bu cür vahidlər “klasterlər” adlandırılır.

Türk dillərində, o cümlədən Azərbaycan dilində isə sözün əvvəlində samit birləşmələrinin mövcudluğu xarakterik deyildir. Samit birləşmələri əsasən söz formasının daxilində – kökə şəkilçinin artırılması nəticəsində və ya mürəkkəb sözlərdə müşahidə olunur. Söz sonunda isə bu cür birləşmələr müəyyən hallarda özünü göstərir (məsələn: *qurd*, *dərd*; *kənd*, *bənd*, *sərt*, *art*, *ört* və s.). Bundan əlavə, bəzi sözlərdə geminasiya nəticəsində eyni samitin qoşa işlənməsi (*saqqal*, *çaqqal*, *toqqa* və s.) qeydə alınır. Düzəltmə sözlərdə də samit birləşmələri mümkündür (*dəmirçi*, *kəndçi*, *çərçi* və s.).

Beləliklə, Azərbaycan dilində söz əvvəlində samit klasterlərinin olmaması alliterasiyanın bu tip fonetik modellər əsasında qurulmasını məhdudlaşdırır. Bu isə alliterativ sistemin quruluş baxımından german dillərindən fərqli olduğunu göstərir.

Nəticə. Müqayisəli yanaşma alliterasiyanın linqvistik və poetik üsul kimi əhəmiyyətini aydın şəkildə ortaya qoyur. Bu xüsusiyyət qədim norveç, qədim yuxarı alman və qədim ingilis mətnləri də daxil olmaqla bütün german epik ənənələri üçün səciyyəvidir. Bu fakt alliterasiyanın german poeziyasının universal struktur və estetik əsaslarından biri olduğunu, onun ritmik və semantik bütövlüyünü təmin etdiyini göstərir.

Alliterasiya yalnız formal fonetik vasitə deyil, həm də mədəni və koqnitiv fenomen kimi dəyərləndirilir. O, şifahi mədəniyyətdə nitqin təşkili prinsiplərini, yaddaş və mətn qavrayış mexanizmlərini, həmçinin epik ənənəni yaradan cəmiyyətin estetik dünyagörüşünü əks etdirir. Bu baxımdan alliterasiya qədim ingilis poeziyasının təkcə bədii deyil, həm də mədəni-tarixi dəyərini qoruyub saxlayan mühüm vasitə kimi çıxış edir və tədqiqatçılara anqlo-sakson cəmiyyətinin ideya və düşüncə sistemini yenidən qurmaq imkanı verir.

Araşdırma nəticələri göstərir ki, alliterasiya qədim ingilis epik poeziyasının əsas struktur elementlərindən biridir. “Beovulf” əsərində o, yalnız bədii vasitə deyil, həm də şeirin təşkilatı prinsipi kimi çıxış edərək yarım-bəndləri birləşdirir və mətnin ritmik quruluşunu müəyyənləşdirir. Alliterasiya eyni zamanda ritmik, semantik, ifadəli və kompozisiya funksiyalarını yerinə yetirir. Onun fonetik və ritmik təşkili mətnin qavranılmasını və şifahi ənənədə təkrar istehsalını asanlaşdırır, semantik və üslubi xüsusiyyətləri isə əsərdə qəhrəmanlıq obrazının gücləndirilməsinə xidmət edir.

Sabit alliterativ qəliblər və düsturlar şeirin strukturunu qoruyub saxlamağa, şifahi poetik ənənənin davamlılığını təmin etməyə kömək edir. Bu, anqlo-sakson

cəmiyyətində alliterasiyanın mədəniyyətin və kollektiv yaddaşın ötürülməsi vasitəsi kimi rolunu vurğulayır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı:

1. Беседина Е. И. Стилистический эффект сочетания аллитерации и звукообразности в англоязычном художественном тексте // Иностранные языки в современном мире: сб. материалов XII Междунар. науч.-практ. конф. (Казань, 6–7 июня 2019 г.) / под ред. Д. Р. Сабировой, А. В. Фахрутдиновой. Казань: Казанский (Приволжский) федеральный университет, 2019. С. 109–114.
2. Габибова К. А., Гусейнова З. С. Творческий аспект языка // Scientific Discussion. – 2019. – Т. 1. – №. 29. – С. 15-17.
3. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. М.: Высшая школа, 1981. 334 с.
4. Степанова С. Ю. Языковые и стилистические особенности аллитерации в современном мультикультурном романе на английском языке // Актуальные проблемы германистики, романистики и русистики. 2021. № 2. С. 85-87.
5. Фомушкина О. В. Аллитерация как средство усиления семантического единства (на материале древне- и среднеанглийских поэтических текстов) // Армия и общество. 2012. № 1. С. 145–149.
6. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. 2-е изд. М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. 688 с.
7. Galperin I. R. *Stylistics* / ed. by L. R. Todd. 3rd ed. Moscow: Vysšaja škola, 1981. 332 p.
8. Heydarov R. A., Jafarov A. G., Habibova K. A. Software for experimental methods in phonetic research // "1st International Scientific Conference" Modern Management Trends and the Digital Economy: from Regional Development to Global Economic Growth" (MTDE 2019). – Atlantis Press, 2019. – С. 795-800.
9. Shippey T. A., Haarder A. Introduction // *Beowulf: The Critical Heritage* / ed. by T. A. Shippey, A. Haarder. New York: Routledge, 2000. P. 1–20.
10. Wanley H., Hickes G. *Linguarum Vett. Septentrionalium Thesaurus Grammatico-Criticus et Archaeologicus*. Oxford, 1705. Reprint: EEBO, Georgia State University, 2012.

АЛЛИТЕРАЦИЯ В ДРЕВНЕАНГЛИЙСКОЙ ПОЭЗИИ: СТРУКТУРНО-ЛИНГВОПОЭТИЧЕСКИЙ ПОДХОД НА МАТЕРИАЛЕ «БЕОВУЛЬФА»

Алиева Наргиз

Бакинский Государственный Университет, Баку, Азербайджан
nargiza@rambler.ru

Аннотация. Статья посвящена исследованию лингвопоэтических и структурных особенностей аллитерации в произведении «Беовульф», одном из

важнейших памятников древнеанглийской эпической поэзии. В работе обосновывается, что аллитерация выступает не только как средство художественной выразительности, но и как организационный и структурный принцип поэтического текста. Подробно анализируются сущность аллитерации, её фонетические, ритмические и семантические функции. Устанавливается, что аллитерация в древнеанглийской поэзии выполняет роль основного поэтического механизма, заменяющего рифму, формируя внутреннюю структуру строки и обеспечивая её ритмическую целостность. В то же время аллитерация служит важным средством, облегчающим запоминание и передачу текста в условиях устной традиции. В исследовании показано, что в поэме «Беовульф» аллитерация выполняет не только функцию звукового повтора, но и способствует семантическому акцентированию, усилению эмоционального воздействия и созданию образности. Данный приём усиливает героический пафос эпического текста, выделяет ключевые понятия и повышает эстетическую ценность произведения. В статье также отмечается универсальный характер аллитерации для германской поэзии и её значимость в сравнении с другими древними литературными традициями. Автор подчёркивает необходимость комплексного изучения аллитерации в рамках лингвистического, литературоведческого и когнитивного подходов. В заключение делается вывод о том, что аллитерация в «Беовульфе» выступает в качестве основного структурного и лингвопоэтического элемента, обеспечивающего ритмическую, семантическую и эстетическую организацию текста и являющегося неотъемлемой частью поэтики древнеанглийской литературы.

Ключевые слова: Беовульф, аллитерация, лингвистика, междисциплинарные исследования, анализ.

ALLITERATION IN OLD ENGLISH POETRY: A STRUCTURAL AND LINGUOPOETIC APPROACH BASED ON “BEOWULF”

Aliyeva Nargiz

Azerbaijan State University, Baku, Azerbaijan
nargiza@rambler.ru

Abstract. This article is devoted to the study of the linguopoetic and structural features of alliteration in “*Beowulf*,” one of the most important works of Old English epic poetry. The research substantiates that alliteration functions not only as a stylistic expressive device but also as an organizing and structural principle of the poem. The study provides a comprehensive analysis of the nature of alliteration, examining its phonetic, rhythmic, and semantic functions. It is demonstrated that in Old English verse, alliteration serves as the primary poetic mechanism replacing rhyme, shaping the internal structure of lines and ensuring their

rhythmic cohesion. At the same time, alliteration plays a significant role in facilitating the memorization and transmission of texts within the oral tradition. The article shows that in “*Beowulf*,” alliteration performs not only a phonetic function but also contributes to semantic emphasis, emotional impact, and the creation of imagery. This device enhances the heroic pathos of the epic, highlights key concepts, and increases the aesthetic value of the poetic text. The study also emphasizes the universal character of alliteration within Germanic poetry and its importance for comparative analysis with other ancient literary traditions. The author highlights the necessity of a comprehensive examination of alliteration within the frameworks of linguistics, literary studies, and cognitive approaches. In conclusion, it is argued that alliteration in “*Beowulf*” functions as a fundamental structural and linguopoetic element, ensuring the rhythmic, semantic, and aesthetic organization of the text and constituting an integral component of the poetics of Old English poetry.

Keywords: Beowulf, alliteration, linguistics, interdisciplinary research, analysis.

Rəyçi: filologiya elmləri doktoru, dosent NərminƏbülfəz qızı Əliyeva